

En dag för lärande och reflektion kring personcentrering vid psykisk funktionsnedsättning och stora behov

Louise Kimby, specialistsjuksjuksköterska och utredare, Alinda Blomkvist, socionom och utredare, Socialstyrelsen. Åsa Höij, konsult med egen erfarenhet.

AGENDA – förmiddag

1. Utmaningar i mötet med våra komplexa system
2. Personcentrering – vad är det och hur gör vi?
3. FIKA
4. Att möta svåra situationer – möjligheten att göra skillnad
5. Delat beslutsfattande – en metod för att öka delaktighet

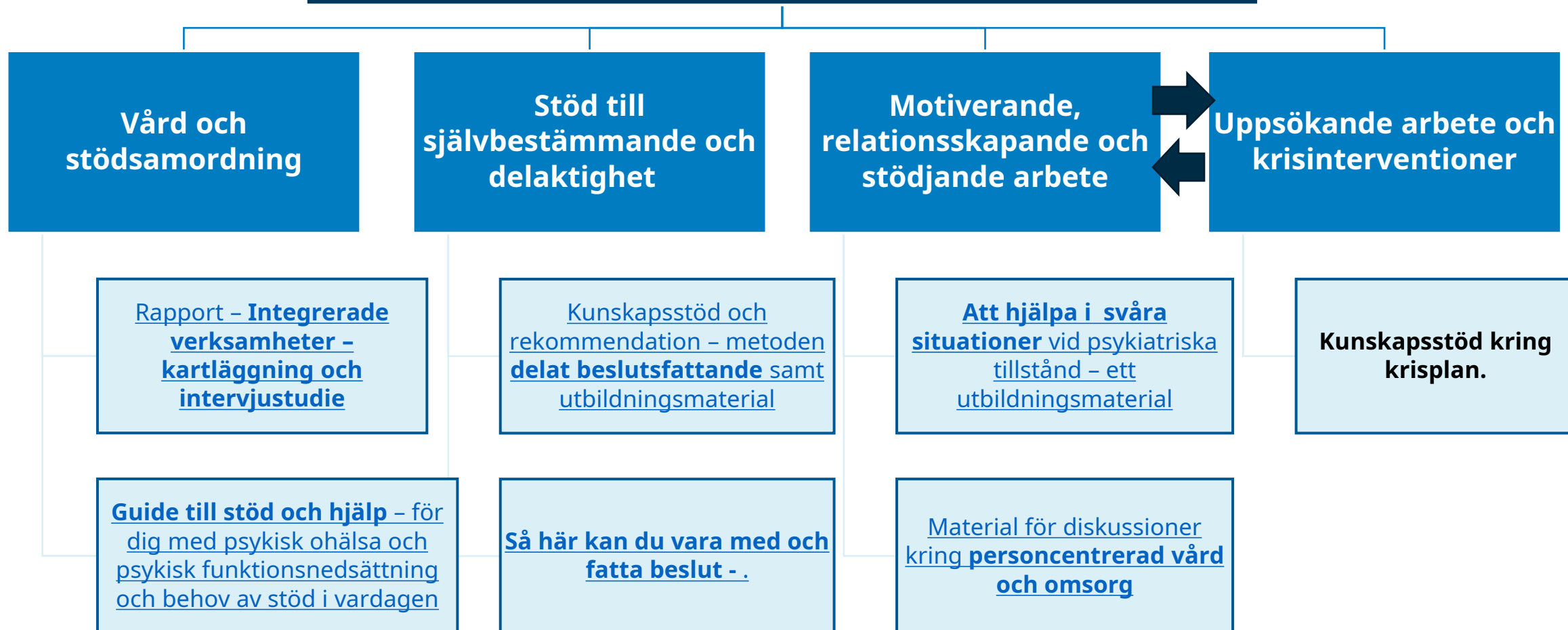
Utmaningar i mötet med våra komplexa system

Regeringsuppdrag 2022 - 2025

Socialstyrelsen ska vidta insatser för att stimulera och stärka det nationella arbetet med att **utveckla en personcentrerad vård och omsorg för personer med komplex psykiatrisk problematik.**

En mer personcentrerad vård och omsorg för personer med komplex psykiatrisk problematik

Personer med psykisk funktionsnedsättning och stora behov - Kunskapsguiden

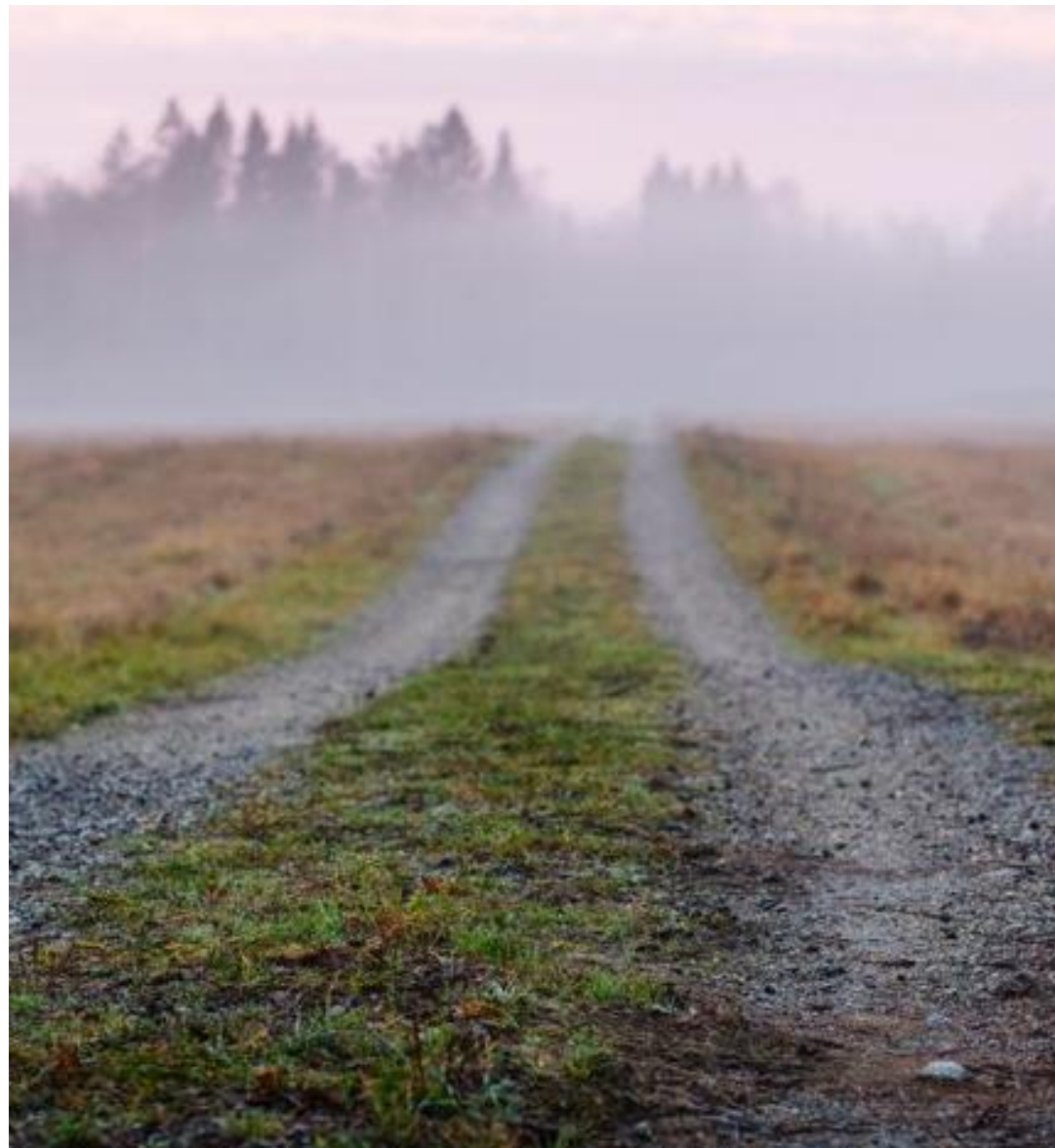
Slutrapport - vidtagna åtgärder och fortsatta utvecklingsbehov

- Möjliggöra en verklig kulturförändring.
- Höja ambitionen och ta ansvar för de med störst behov.
- Stärk kunskapsbaserad omvårdnad, omsorg och psykosociala insatser
- Skapa samordnade och integrerade verksamheter.
- Säkerställa att kunskapen når fram – gemensamt förstå, engageras och komma överens om nästa steg.

Utveckla den psykiatriska tvångsvården

- Uppdrag från maj 2024, slutredovisas 30/11 2027
- Målsättning – förebygga behovet av tvångsvård och tvångsåtgärder
  - Stärkt kunskapsstyrning
  - Ökad kompetens och kvalitet
  - Stärka rättssäkerheten
  - Stödja återhämtning, delaktighet och personcentrering
  - Samverkan och samordnade insatser från socialtjänst och hälso- och sjukvård

Uppdraget genomförs i olika spår och delar men samordnas

Kartläggning och indikatorer

Datakvalitet och statistik

Patientsäkerhet och rättssäkerhet

Kommunikation och stöd till implementering

Kontinuerligt arbete

Barn och ungdomspsykiatrisk heldygnsvård

Rättspsykiatrisk vård

Psykiatrisk tvångsvård

Stärka vård och omsorgskedjor – för samarbete mellan olika aktörer innan, under och efter tvångsvård

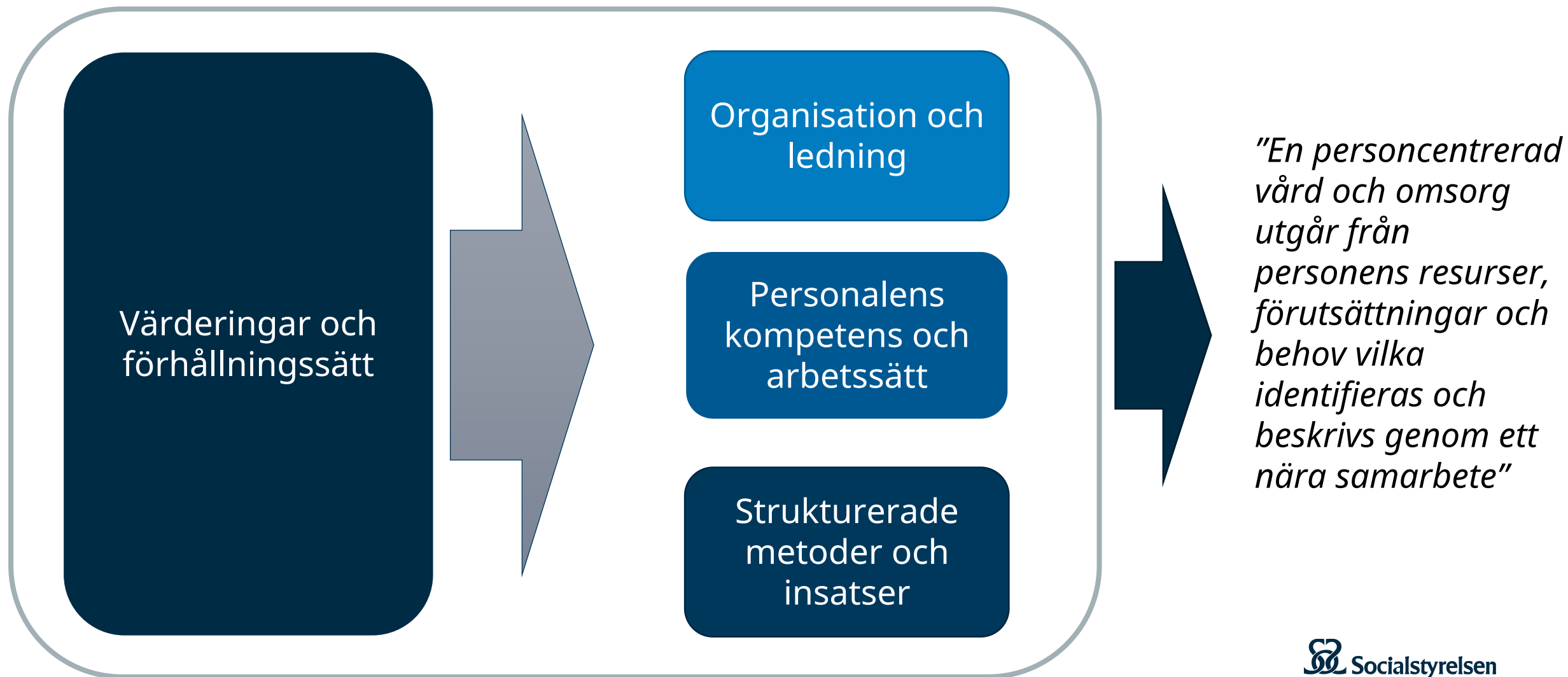
Mötet med ett komplext system

Personcentrering – vad är det och hur gör vi?

Personcentrerad vård och omsorg

[Läs mer på kunskapsguiden](#) samt ta del av [Diskussionsmaterial kring personcentrering](#)

Diskussion

1. Har er verksamhet en gemensamt formulerad vision och värdegrund som främjar personcentrering och hur genomsyrar den verksamheten och personalens arbete?
2. Behöver något förändras? I så fall vad?
3. Hur introducerar ni nya medarbetare, så att de känner till visionen och värdegrunden?
4. Vilket stöd behöver du som är chef för att arbeta med motstånd i personalgruppen?

**Att möta svåra
situationer –
möjligheten att göra
skillnad**

Bakgrund

- Utgår ifrån behov identifierade i förstudien
- Målgrupp personal, chefer och ledning i socialtjänst och hälso- och sjukvård
- Kan användas i olika typer av utbildningar och möten

Källa: Socialstyrelsens bildbank. Personerna på bilden har inte med sammanhanget att göra

Syftet är att öka

- kunskapen om hur bygga förtroende för vård och omsorg
- kunskapen om vad som krävs för att kunna förmedla trygghet, hopp och bidra till återhämtning.
- samtal och reflektion kring agerande i svåra situationer
- medvetenheten om hur närvaro, omtanke och förståelse kan vara avgörande för en människa i en svår situation
- förståelsen för vilka upplevelser och behov personer med psykiatriska tillstånd kan ha i olika situationer

Att hjälpa i svåra situationer – ett utbildningsmaterial

Studieguide – utbildningens avsnitt

- **Förhållningssätt i heldygnsvården**
  - Maria uppfattas som hotfull
  - Experter reflekterar – film i fem delar med reflektionsfrågor
- **Förhållningssätt i öppenvård och socialtjänst**
  - Kevin öppnar inte dörren
  - Experter reflekterar – film i tre delar med reflektionsfrågor
- **Chefernas och ledningens roller**
  - Experter reflekterar – film i fem delar med reflektionsfrågor
- **Om professionellt omdöme och kunskap med filosofen Jonna Bornemark**
  - Två filmer med reflektionsfrågor

Att hjälpa i svåra situationer – ett utbildningsmaterial på kunskapsguiden

Reflektionsfrågor

- Hur gör ni på din arbetsplats för att se försämring hos en person och agera tidigt?
- Behöver toleransnivån för känslouttryck som till exempel ilska, frustration eller sorg höjas i er verksamhet?
- Hur kan ett relationsskapande arbetssätt främjas och stärkas i er verksamhet/generellt?
- Om du eller ni ser att en negativ kultur har fått eller riskerar att få fäste i personalgruppen, hur kan du eller ni agera för att vända den?
- Hur kan ni prioritera att arbeta för en god arbetsplatskultur, skapa tillit och arbeta relationsskapande?
- Hur kan ni prata om att professionalism också inbegriper det allmänmänskliga mötet och att vara empatisk, varm och inlyssnande i mötet med patienter eller brukare?
- Hur kan du hjälpa en person som inte ber om hjälp eller är avvisande?
- Hur gör du eller ni för att bygga allians och skapa tillit hos dem ni möter i ert arbete?

Delat beslutsfattande – en metod för att öka delaktighet

Bakgrund och behov

- Öka delaktigheten – särskilt för personer med svåra tillstånd
- Systematiska metoder behövs för att stärka delaktighet
- Delat beslutsfattande rekommenderas i nationella riktlinjer
- Kunskapen om metoden är fortfarande låg
- Metoden hänger nära ihop med andra arbetssätt/metoder

**Delat beslutsfattande vid
psykiatriska tillstånd och
psykisk funktionsnedsättning**

Rekommendation och kunskapsstöd till hälso-
och sjukvården och socialtjänsten

Motivering för rekommendationen

- Delaktighet och självbestämmande fastslås i lagar och konventioner
- Särskilt stort behov av delaktighet vid svåra psykiatriska tillstånd och omfattande behov
- Metoden är utvärderad i randomiserade kontrollerade studier och lyfts i internationella och nationella riktlinjer
- Metoden stärker delaktighet, självbestämmande och egenmakt
- Förbättrar relationer och förtroende och stödjer återhämtning
- Ger struktur för information, samtycke och individuell planering
- Bidrar till effektivare vård och omsorg genom att utgå från personens egen uppfattning av behov

Delat beslutsfattande och andra insatser stärker varandra

- psykopedagogisk utbildning och psykopedagogiska program som Illness management and recovery (IMR) eller Ett självständigt liv (ESL)
- Vård- och stödsamordning/Case management
- Bostad först, Individual placement support (IPS)
- Samordnad individuell plan (SIP)
- Individens behov i centrum (IBIC) - ett arbetssätt i socialtjänsten för att beskriva resurser, behov och mål för personer med behov av stöd i det dagliga livet.

Vad personalen behöver kunna

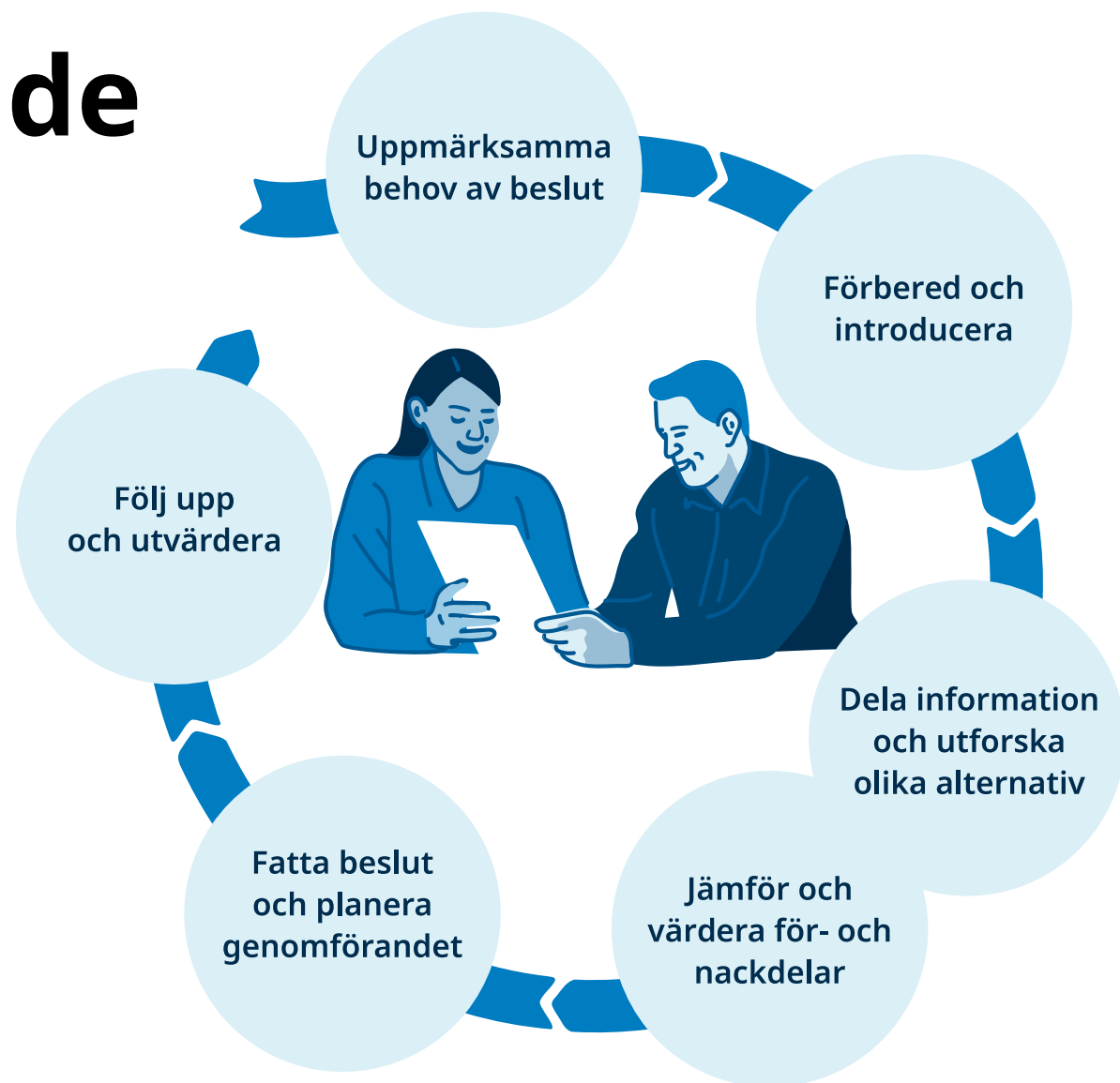
- Bygga förtroende och relation
- Lyssna och förstå personens hela situation
- Uppmuntra till att uttrycka vad som är viktigt
- Anpassa kommunikationen (klarspråk, undvik jargong)
- Dela tydlig information om alternativ, risker och konsekvenser
- Stärka personens resurser och ansvarstagande
- Se närstående som en resurs och involvera dem
- Arbeta strukturerat, följa upp och utvärdera
- Reflektera och utveckla sitt förhållningssätt

Källa: Socialstyrelsens bildbank. Personen på bilden har inte med sammanhanget att göra.

Delat beslutsfattande

– en systematisk metod för delaktighet vid psykisk funktionsnedsättning

- Identifiera att ett beslut behövs
- Initieras av person, närstående eller personal
- Personen bestämmer hur hen vill vara delaktig
- Kan handla om olika typer av beslut

**Uppmärksamma
behov av beslut**

- Informera om metoden
- Ta reda på relevant information
- Tydliggör roller och mandat
- Involvera stödpersoner/närstående vid behov
- Skapa trygghet inför processen

**Förbered och
introducera**

- Presentera olika alternativ
- Klargör för- och nackdelar
- Använd beslutsstöd
- Anpassa informationen till individen
- Diskutera för- och nackdelar
- Personens preferenser i fokus
- Gemensam reflektion
- Förstår vi varandra ?
- Behöver vi mer tid?

Dela information
och utforska
olika alternativ

Jämför och
värdera för- och
nackdelar

Vilka olika alternativ finns det?

Alternativ 1	
Fördelar	Nackdelar
Alternativ 2	
Fördelar	Nackdelar

- Beslut fattas gemensamt – eller avvaktas
- Dokumenteras i vård-/genomförandeplan eller SIP
- Klargör ansvar och nästa steg

**Fatta beslut
och planera
genomförandet**

- Stäm av om beslutet fungerar i praktiken
- Justera vid behov
- Starta om processen om det behövs

**Följ upp
och utvärdera**

Beslutsstöd

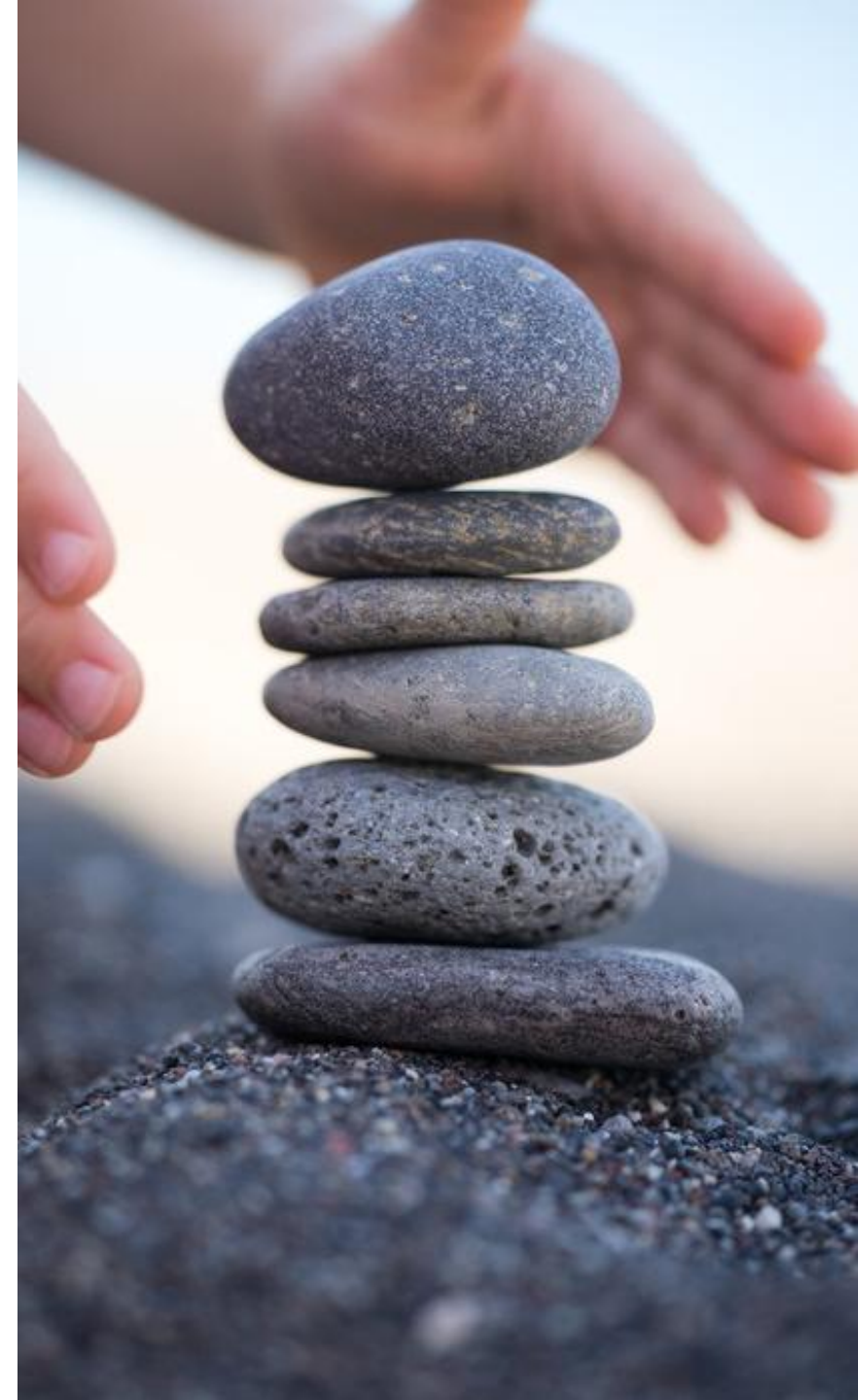
Anpassa efter situation och personens förutsättningar, önskemål och behov

- Matriser och listor
- Bildstöd och filmer
- Digitala verktyg

Vanliga frågor

- Ska man belasta redan sårbara individer med information och beslutsansvar (se fråga i kunskapsstödet)
- Vad gör man om personen vill att personalen bestämmer
- Ska jag hålla tyst om jag tycker att personen har valt fel?
- Vad ska jag säga om personen har orealistiska önskemål

Ledning och organisationens stöd

- Prioritera resurser (ekonomi, tid, kompetens)
- Skapa kultur där delaktighet är norm
- Uppmärksamma hinder och förebygg risksituationer
- Tillgängliggöra beslutsstöd och dokumentationssystem
- Underlätta samverkan mellan aktörer
- Ge personal utbildning, handledning och reflektionstid

Stöd för implementering samlat på Kunskapsguiden.se

- Kunskapsstödet med rekommendation
- Film som visar ett exempel på hur metoden kan användas
- Reflektionsfrågor
- Film där experter reflekterar kring delat beslutsfattande
- Filmad föreläsning med experter
- Stödmaterial att använda tillsammans med personen
  - [Så här kan du vara med och fatta beslut](#)– ett stöd för delat beslutsfattandet i hälso- och sjukvård och socialtjänst.
  - [Guide till stöd och hjälp](#) – för dig med psykisk ohälsa och funktionsnedsättningar som behöver stöd i vardagen

Relevanta publikationer

- [Integrerade verksamheter vid psykisk funktionsnedsättning och stora behov](#)
- [Utveckla en personcentrerad vård och omsorg vid komplex psykiatrisk problematik – Vidtagna åtgärder och fortsatta utvecklingsbehov - Socialstyrelsen](#)
- [Från delar till helhet – En reform för samordnade, behovsanpassade och personcentrerade insatser till personer med samsjuklighet - Regeringen.se](#)
- [Ny socialtjänstlag 2025 – förberedelser och förändringar - Socialstyrelsen](#)
- [Det handlar om livet – Nationell strategi inom området psykisk hälsa och suicidprevention 2025–2034 — Folkhälsomyndigheten](#)
- [Heldygnsvård och tvångsvård – Socialstyrelsen](#)
- [Statistik om psykiatrisk tvångsvård och rättspsykiatrisk vård – Socialstyrelsen](#)
- [Sveriges psykiatriska akutmottagningar – Nulägesbild, bedömning och utvecklingsförslag – Socialstyrelsen](#)
- [HSLF-FS 2025:52 Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om säkerhet vid psykiatrisk tvångsvård och rättspsykiatrisk vård samt vid rättspsykiatrisk undersökning; - Socialstyrelsen](#)
- [Uppföljningssamtal efter tvångsåtgärd – Stöd för att förbereda, erbjuda och genomföra uppföljningssamtal – Socialstyrelsen](#)
- [Dina rättigheter i tvångsvården – Vård enligt LRV – Information för dig som är under 18 år och behöver rättspsykiatrisk vård – Socialstyrelsen](#) (broschyr för vuxna publiceras inom kort)

Webbinarier/digitala möten under hösten

- [Digitalt möte för en trygg och meningsfull heldygnsvård - Tema: Stärka omvårdnadens roll i psykiatrisk heldygnsvård - Socialstyrelsen \(14/10\)](#)
- [Psykiatrisk tvångsvård i fokus - Vård och stödsamordning genom FACT-modellen - Socialstyrelsen \(22/10\)](#)
- [Digitalt möte för en trygg och meningsfull heldygnsvård - Tema: Förutsättningar och kompetensutveckling för personal - Socialstyrelsen \(11/11\)](#)
- Webinarium tillsammans med SKR kring vård- och omsorgskedjor och rättspsykiatri (3/11 och 2/12)
- [Psykiatrisk tvångsvård i fokus - En god och säker vård - Socialstyrelsens nya säkerhetsföreskrifter \(19/11\)](#)
- Psykiatrisk tvångsvård i fokus - skadligt bruk, beroende och samsjuklighet (8/12)
- [Digitalt möte för en trygg och meningsfull heldygnsvård - Tema: Att upprätta, använda och följa upp krisplan - Socialstyrelsen \(9/12\)](#)

